

Pred uvedbo mehaničnega vezanja knjig v zgodnjem 19. stoletju so to delo opravljali ročno. Knjige so namreč prodajali preden so bile zvezane, tako da so bile opremljene po okusu kupca. Knjigovezi so uporabljali različne, v določenem časovnem obdobju seveda podobne, a ne identične instrumente. Tako lahko na podlagi vezav skoraj vedno ugotovimo deželo provenience knjige, če za to že nimamo boljših indicev, kar pa imajo vse večje knjižnice oziroma knjižnice imenitnikov.

Med prvovrstne vire šteje tudi knjigotrške prodajne in avkcijske kataloge. Z njihovo pomočjo lahko ugotavljamo, kako so šle knjige iz rok v roke v določenem obdobju. Najbrž se moramo s Pearsonom strinjati, ko ugotavlja, da so boljši pokazatelj za zgodovino branja kot razne bibliografije o tiskanih knjigah. Nadalje opozarja na sezname privatnih knjižnic, ki jih poznamo po zapuščinskih inventarjih. Za razliko od Kranjske, kjer dobimo take sezname sicer že v zadnjih desetletjih 16., največ pa jih je od druge polovice 17. stoletja naprej (cfr. M. Žvanut, *Knjižnice na Kranjskem v 16. stoletju*, ZČ 41, 1987, 277 ss. in M. Štuhec, *Rdeča postelja, ščurki in solze vdove Prešeren*, Ljubljana 1995), so imeli Angleži zakon, ki je ob smrti predpisoval popis imetja pokojnika že leta 1521. V 17. stoletju pa postanejo pri njih sezname, vsaj kar se tiče knjig, že bolj nenatančni, omejujejo se le na opazke kot je »ena vrsta knjig« in podobno.

Čeprav je Pearsonova knjiga odličen priročnik, namenjen predvsem raziskovalcem zgodovine knjig v Veliki Britaniji in Severni Ameriki, pa v njej najdemo marsikakšen napotek, ki ga bo potrebno vnesti v raziskave tovrstne tematike pri nas, seveda ne brez upoštevanja specifičnosti naše zgodovine.

Anja Dular

Sergij Vilfan, **Zgodovinska pravotvornost in Slovenci**. Ljubljana : Cankarjeva založba, 1996. 526 strani. (Zbirka pravna obzorja ; 5)

Knjiga z izizzvalnim naslovom je delo mednarodno uveljavljenega pravnega zgodovinarja, akademika in zaslužnega profesorja na ljubljanski Pravni fakulteti dr. Sergija Vilfana, izšla pa je kmalu po njegovi smrti. Avtor je večino svojega življenja posvetil raziskovanju slovenske pravne zgodovine, vendar ni ostajal zgolj v njenih strogih okvirih. Posegal je tudi v nekatere stranske veje, predvsem v pravno etnologijo, kar mu je omogočilo, da se je v svojih zrelih letih osredotočil tudi na vprašanje etničnega izvora prava pri Slovencih. Čeprav je gradivo, povezano s to tematiko zbiral, in tudi objavljaj skozi daljše časovno obdobje, je v njegovih temeljnih pravnozgodovinskih delih, med katerimi izstopajo *Pravna zgodovina Slovencev* in trije obsežni prispevki za *Gospodarsko in družbeno zgodovino Slovencev*, vidik pravotvornosti le skromno osvetljen.

Pri pravotvornosti, ki jo lahko definiramo kot sposobnost neke osebe ali skupine, da ustvarja pravo, gre namreč za specifičen problem. Zato zahteva odgovor na vprašanje, kdo je v določeni družbi ustvarjal pravo in kakšen pomen je imelo pri tem ljudstvo, posebno obravnavo v širšem okviru pravne zgodovine.

Avtor se v pričujoči knjigi loteva vprašanja slovenske narodne oziroma ljudske pravotvornosti, nastajanja prava torej, ki ga označuje spontanost, anonimnost in izvirnost »ljudskega«, za razliko od nastajanja prava v organiziranih oblikah, značilnih za moderne države in njihovo načrtno zakonodajo. Takšno pravo bi lahko poimenovali ljudsko pravo, čeprav pri tem ne gre za pojav, kjer bi bilo ljudstvo kot individualni organizem tvorec lastnih pravnih sistemov. V ospredju avtorjevega zanimanja so namreč posamezne skupine, ki jih ponavadi štejejo za dele ljudstva ter vprašanje, ali, kdaj in koliko so take skupine oblikovale svoja pravna pravila, včasih tudi mimo zakona ali celo proti njemu.

Vsebinsko knjige so opredelili predvsem viri in stanje raziskav. Zato je že po avtorjevih besedah zamišljena kot izbor nazornih primerov, ki osvetljujejo izbrano temo. Takšen tematsko-problemski pristop je omogočil izbor s točno določenega zornega kota, ki za razliko od pravnozgodovinskega pristopa pušča sistematično ob strani. Avtor je izbral snov, ki mu je bila po dotedanjem delu najbolj dostopna in obdelana in ki jo je najlažje povezoval z zastavljenim problemom. V veliki meri se je opiral na gradivo, zbrano na terenu po ustnem izročilu in spominu domačinov, tako da so nekatera poglavja knjige pisana glede na način zgodovinskih raziskav, ki je v zadnjem času postal priljubljen pod imenom ustna zgodovina (»oral history«). Zaradi same sestave virov se knjiga bolj iz praktičnih kot iz načelnih razlogov osredotoča predvsem na agrarno okolje.

Avtor že uvodoma zavrača poenostavitve, po katerih naj bi bilo pravotvorno le tisto ljudstvo, ki je državotvorno in da zato ljudstvo, ki ni imelo lastne države ni moglo biti pravotvorno. To po avtorjevih besedah ne drži, ker tako kot evropske države tudi slovenske dežele v skoraj tisočletnem obdobju, ki leži med plemenskimi monarhijami in nacionalnimi državami, niso bile istovetne z ljudstvi ali nacijami, kakršne obstajajo danes. Do pojavnega modernega nacionalnega načela evropska država namreč ni bila po jezikovno-nacionalnem ali siceršnjem etničnem načelu zgrajena tvorba. Poleg tega pa še posebej v srednjem

veku pravotvornost ni bila izključna dejavnost vrhovnih državnih organov. Ker torej državotvornost ni bila vedno nacionalna lastnost v današnjem pomenu besede, vprašanja slovenske pravotvornosti ni mogoče vnaprej zavreči z argumentom, da Slovenci niso imeli lastne države. Zato avtor odločno odklanja še danes doma in v svetu ukoreninjeno mnenje, da so bili Slovenci narod hlapcev, ki je več kot tisoč let nepravotvorno živel po tujem pravu, le posnemal tuje vzore ter prevzemal tuje pravne dosežke. Avtor opozarja, da omenjene posplošitve temeljijo predvsem na nekaterih merilih za presojo slovenske zgodovine, ki so se uveljavila v 19. stoletju pod vtisom takratnih razmer v habsburški monarhiji. Položaj Slovencev v tem obdobju, ko se je oblikovala tudi zgodovinska zavest narodov, je bil namreč glede na velikost in socialno strukturo relativno šibak, tako stanje pa se je takrat popolnoma anahronistično vsiljevalo tudi preteklim obdobjem.

V nadaljevanju avtor podrobneje razčlenjuje posamezne okoliščine, ki so neposredno in v splošnem negativno vplivale na sodbe o zgodovinskem položaju Slovencev in njihovi zgodovinski pravotvornosti. Mit o narodu hlapcev je pomagal graditi pravni pozitivizem, ki je svoje predstave o postavljenem, od države ustvarjenem pravu mirno projeciral tudi v frankovsko dobo in naslednja stoletja, ko zakonodaja še zdaleč ni bila podobna tisti v 19. stoletju. Historičnopravna šola je ustvarila fikcijo enotnega nemškega pravnega območja in splošnega, dominantnega germansko-nemškega prava. Germansko so enačili z nemškim in ob strani puščali posebnosti Avstrije, še posebej pa so zanemarili pravni razvoj pri narodih monarhije, ki niso pripadali nemškemu govoru. Od tu izvira tudi v tedanji literaturi uveljavljena slika »o topo predse boljčeeči masi podložnih kmetov, ki ni ničesar pomenila v javnem življenju alpskih dežel«. Socialni darwinizem, kot naslednja negativna okoliščina za zgodovinsko sliko Slovencev, je v pravu zaživel s pomočjo Iheringa, pomembno komponento pa mu je dodal Gumpłowicz s svojo teorijo nasilja pri nastanku države ter z razločevanjem med narodi (nacijami) in plemeni. Njegova pojmovanja je prevzel Peisker, ki je dokazoval popolno nesposobnost Slovanov in njihovih v Sloveniji naseljenih drobcev za kakršnokoli samostojno gospodarsko in državno življenje, saj naj bi v zgodnjem srednjem veku samo prešli iz turkotatarske sužnosti v nemško. To mnenje je objavil v *Cambridge Medieval History*, od koder je porazno podoba Slovanov ob času selitev prevzel Toynbee. Peiskerjeve teze pa je pri nas utemeljeval Hauptmann, ki je z raznih gledišč dokazoval popolno nesvobodo in brezpravnost Slovencev v srednjem veku. Na območju avstrijske monarhije je padlo na plodna tla tudi razločevanje med historičnimi in nehistoričnimi narodi, ki ga je poznal že Engels, razvil pa pozneje Bauer. Med nezgodovinske so šteli tiste narode, ki v preteklosti niso imeli svoje države in so npr. kot Slovenci zaradi svoje strukture veljali za kmečke narode. Nenazadnje je Slovence k daleč pretirani negativni sodbi o lastni zgodovini zapeljal trenutni narodnostno politični interes okrog sredine 19. stoletja. Takrat je, po avtorjevih besedah, usmiljenje s samim seboj začelo postajati manira, obžalovanje zgodovinske usode pa politična potreba. Šlo je za neutemeljeno, očitno zavestno in hoteno samoponiževanje, ki naj bi razvnelo kmečke množice proti Nemcem.

Vse te okoliščine so postopno privedle k nastanku podložniškega (hlapčevskega) mita, ki pa se je v 20. stoletju še potenciral. Sodobno slovensko zgodovinopisje je takšno zgrešeno pojmovanje preteklosti sicer povečini že preseglo, žal pa je tudi po zaslugi nekaterih naših uglednih znanstvenikov, kulturnikov in politikov še vedno globoko zakoreninjeno v zavesti večine Slovencev. Kot odgovor na neupravičeno temno sliko slovenske zgodovine pa so se in se še pojavljajo nasprotne skrajnosti, ki želijo na vsak način izboljšati našo zgodovinsko podobo, s tem da nam iščejo ugledne prednike, dokazujejo našo avtohtonost in pretirano poudarjajo nekatere plati naše preteklosti.

Pričujoča knjiga se uvršča med obe skrajnosti in na podlagi dejstev ter primerjalnopravne metode previdno in s ščepcem soli gradi neke vrste sintezo. Pri tem avtor najprej podaja strnjen pregled in kritično oceno pomembnejših piscev, ki so v preteklosti preučevali slovensko pravo. Deli jih v dve skupini, in sicer v pravno slavistično smer, ki je delovala v duhu historičnopravne šole ter v realistično (oz. integralno) smer. Najvidnejši predstavniki prve smeri (M. Dolenc, A. Kaspret, F. Goršič, M. Jasinski) razumejo pod slovenskim pravom tisto pravo, ki velja med slovenskim kmečkim ljudstvom in ki izvira iz dobe pred koncem lastne državnosti ali pa ga je pozneje ustvarjalo ljudstvo samo. Druga, realistična smer, s prvim zastopnikom pri Slovencih V. Levcem in glavnim predstavnikom J. Polcem, pa je skušala na osnovi razpoložljivega, predvsem pisanega gradiva v celoti ugotoviti tisto pravo, ki je veljalo na Slovenskem, ne da bi vsako posameznost že vnaprej klasificirala in odbirala po nekem domnevem nacionalnem kriteriju. Predstavniki te šole torej niso iskali prava, ki so ga Slovenci ustvarjali, temveč širše pravo, po katerem so Slovenci živeli. Vilfan se na obe šoli navezuje tako, da se pri izbiri obravnavane snovi skuša držati zanimani smeri slovenskega prava, pri obravnavi sami pa bolj metod integralne smeri.

Glede konkretne problematike se avtor najprej posveti slovenskim pravnim starosvetnostim, to je narodnemu blagu in izročilu, presojanemu s stališča pravne etnografije. V tej luči pojasnjuje nekaj slovenskih pravnih običajev v pesniškem in pripovednem izročilu. Kot primera krajevno določnejšega izročila se dotakne ustoličevanja koroških vojvod, kjer potrjuje, da je ne glede na vprašanje, ali je posamezen element ustoličevanja popolnoma izviren, celota specifična za slovenske Karantance in kaže na pomemben

državnopравни akt, ki ga moremo šteti za izraz slovenske pravotvornosti. V istem poglavju govori tudi o pravni simboliki, ki jo lahko povežemo s pravotvornostjo (simbolična pravna dejanja in izražanja, simbolične drže in znamenja v ilustracijah starih pravnih rokopisov, simbolika v poslikavah ljubljanskega rotovža ipd.), vendar svari pred preveč globokoumnim iskanjem skrivnostne pravne simbolike in prepogumnimi razlagami simbolov. Na to navezuje tudi slovenske pravne reke, kjer ugotavlja, da precejšen del slovenskih pravnih rekov nikakor ni specifično slovenski, temveč le del velike zakladnice človeških spoznanj in modrosti. Kljub temu pa se glede na značilne slovenske besedne zveze tudi tukaj izraža smisel za pravotvornost. Dalje avtor razpravlja še o pravnih starinah, to je predmetih, ki so nastajali v pravnem življenju Slovencev kot npr. knežji kamen, vojvodski stol, mejniki in lastniška znamenja ter različne vrste rovašev. Glede zadnjih ugotavlja, da rovaš nikakor ni samo slovenska pravna starina, vendar je težko dobiti v primerjalni literaturi toliko različnih načinov uporabe in oblik rovašev, kot ravno pri Slovencih. Poglavje o starosvetnostih pa sklene z obravnavo slovenske rote (prisega), ki je pomembna predvsem zato, ker lahko iz njenih zapisov spoznavamo staro slovensko pravno izrazje.

Naslednje poglavje je posvečeno pojmu in razvoju slovenskega običajnega prava, ki ga odkrivamo v običih sodbah in praksi ljudskih sodišč in ki se je skoraj neopazno ohranilo tudi v praksi, povezani s prevzemom kmetij (izročilne ali čezdajanske pogodbe, preživitev, delitev zapuščine), premoženjskimi razmerji med zakonci (ženitni pakti), nekaterimi vrstami obligacijskih pogodb (zlasti kupoprodajo in rejo živine) ter z vaškimi skupnostmi in upravljanjem skupnih zemljišč, nenazadnje pa se kaže tudi v nekaterih ljudskih šegah.

Avtor se dalj časa pomudi pri soseskah in vaških skupnostih na Slovenskem, kjer se je razvijalo samoniklo običajno pravo, ki ga lahko po posameznih primerih zasledujemo še v obdobje nove občinske zakonodaje konec preteklega stoletja. Posebno pozornost posveča županu in župi kot eni najzanimivejših institucij starega slovenskega prava. Avtor podaja predvsem sliko običajnega prava, ki se je razvilo ob upravljanju skupnega sveta posameznih naselij in obširno govori o razvoju pravic na skupnem svetu, kjer pokaže tudi vso njihovo raznolikost na slovenskem ozemlju. Še posebej podrobno se osredotoča na vprašanje urejanja gmajnske paše kot tipičnega dela slovenskega ljudskega pravnega izročila.

Ljudska pravotvornost se je izražala tudi na raznih zboreh prebivalstva, ki pred obdobjem meščanske države niso izvrševali samo pravosodne oblasti, ampak so imeli tudi (oz. ponekod samo) neke vrste zakonodajno in upravno funkcijo. Avtor se omejuje na zборе pripadnikov nepriviligiranih skupin, ki predstavljajo pomembno zvrst podeželske avtonomije (kot npr. deželskosodni zbore), in preučuje njihove konkretne pojavne oblike pri Slovencih (veče-pojezde, županske pravde, gorske pravde ipd.). Avtor ugotavlja, da le-te niso nastale zaradi zavestne težnje po demokraciji, temveč iz preprostega razloga, da je bil zbor v skoraj vseh nepismenih družbah najbolj enostavno sredstvo za izvajanje oblasti. Hkrati svari, da ne gre pomena »ljudskih sodišč« precenjevati v duhu romantične idile, ki jih slika kot zборе, na katerih so »neprizadeti prisledniki po svoji vesti in poštenju, ob obujanju spominov na običajno pravo in prejšnje podobne primere, izrekli salomonske sodbe.« Zbore so namreč večinoma reševali banalne zadeve in povprečni udeleženec ni bil nič bolj zavzet za pravico kot v drugačnih sistemih sodstva. Kljub temu, da je potrebno izraz ljudsko sodstvo jemati s pridržki, pa je v splošnem ostajalo udeležencem precej možnosti, da v resnici sodelujejo pri odločanju, da ustvarjajo in izrekajo pravo. V tem pomenu so razni zbore v zgodovini Slovencev dajali zelo široke možnosti za aktivno pravno življenje tudi med nepriviligiranim prebivalstvom. Po svojem številu in raznovrstnosti celo odstopajo od evropskega povprečja. Ob tem avtor spregovori še o posebnih oblikah avtonomije pri Nadiških Slovencih (gastaldova sodišča, jurisdicenti in vaški sodni zbore, arengi), ki predstavlja primer nadpovprečno razvite kmečke avtonomije tudi v evropskem merilu. Kot poudarja, pa tu ne gre za nacionalno specifičnost, temveč bolj za stek posebnih zgodovinskih okoliščin.

V poglavju o premoženjskopравnih razmerjih, ki so bila sicer vedno močno pod vplivom splošnih pojmov in načel, avtor išče izjeme od splošnih šablon. Prikazati skuša nekaj premoženjskopравnih institucij, značilnih za slovensko okolje. V zvezi z lastninsko pravico se bežno pomudi pri vprašanju obstoja velike družine pri Slovencih, v nadaljevanju pa analizira predvsem posledice agrarnih razmerij fevdalnega tipa na premoženjska razmerja. Obravnava tudi vprašanja deljivosti kmetij, izročilnih pogodb, preživitka, servitutne regulacije, sklepanja pogodb in primerov posebnih vrst pogodb (kupna pogodba za živino, reja živine in spolovina, družbena pogodba pri sirarstvu). V vseh navedenih primerih avtor odkriva določeno slovensko specifiko in ugotavlja, da ni šlo za preprosto presajanje tujega prava, čeprav bi bilo težko trditi, da gre za tipično slovenske pojave.

Pri pregledu razvoja zakonske zveze se avtor opira na izrazje, slovstveno izročilo, običaje ter arheološke in pisane vire, ki potrjujejo, da se je pri nas dolgo po pokristjanjenju ohranila večina prejšnjih navad. Zato se tudi v srednjem veku zakonska zveza pri Slovencih pojavlja v šegah in pravilih, ki so deloma starejšega izvora in deloma izvirajo iz prej pokristjanjenih sosesčin, v svojem celovitem sestavu pa niso navaden odlitek zahodnih kalupov, temveč izraz posebnega gospodarskega in družbenega razvoja na

Slovenskem (npr. poročna prisila, skrivni zakoni, ugrabitev nevest, likof, jutrna). Tako je tudi pravo zakonske zveze ostalo del spontane ljudske pravotvornosti, čeprav sta ga cerkvena in pozneje svetna oblast podvrgli svojemu nadzoru. Nekateri značilni običaji pa so svojo dopolnilno pravno vlogo s prevzemom v pogodbeno prakso in obredje obdržali vse do danes.

Zadnji sklop v pregledu posameznih pravnih panog opozarja na podlagi nekaj izbranih primerov, da je imelo ljudstvo v različnih dobah sicer ozke, vendar kljub temu ustvarjalne stike tudi s področji, ki jih štejemo v kazensko pravo in to celo v primerih težjih kazenskih zadev, kjer je svoj vpliv vedno močno uveljavljala država.

V sklepnem delu avtor duhovito ugotavlja, da so si evropske državne nacije vsaka na svojem zelniku ustvarile sistem zgodovinskih mitov, ki so služili njihovi glori in željam. Pravni zgodovinarji tako kot narodno pravo pogosto razglašajo marsikaj splošnega ali celo prevzetega. Mnogi pravni pojavi, ki so jih imeli na primer za tipično germanske, pa se kot relativno avtohtoni pojavljajo tudi med Slovani. Zato avtor opozarja, da je mogoče o vprašanju, kaj je domače in kaj tuje, uspešno razmišljati samo z uporabo primerjalnih metod. Primerjalnopravna zgodovinska veda pa dokazuje, da so poglobitve razvojne stopnje družbe in prava precej splošne, le da se pri raznih narodih ne razvijajo povsod enako naglo. Res so med pravi raznih ljudstev tudi na isti razvojni stopnji določeni razločki, toda ti se omejujejo praviloma na sekundarna obeležja prava.

To potrjujejo tudi konkretni primeri v pričujoči knjigi. Avtor nas v njej seznani z dejstvi, na podlagi katerih pa sam ne ustvarja prenagljenih in všečnih sklepov. Logično in trezno presoja doslej odkrito gradivo in ga vrednoti v širšem kontekstu. V svojih ugotovitvah je preudaren in previden, zavedajoč se pasti, v katere so zaradi svojega velikega navdušenja padli pripadniki romantične smeri v zgodovinopisju. Na kritično distanco kaže med drugim že dejstvo, da avtor knjige ni naslovil »Slovenska zgodovinska pravotvornost«. Bralcu knjiga jasno pokaže, da so mnogi pojavi, razširjeni med Slovenci občečloveški oziroma značilni v splošnem vsaj za srednjeevropski kulturni prostor, imajo pa določeno slovensko specifiko in so bili skozi stoletja sestavina ljudske pravne zavesti. Omenjenih posebnosti pa ne moremo pripisati nekemu »narodnemu duhu«, ampak predvsem steku različnih zgodovinskih okoliščin.

Kljub previdnosti v svojih sklepih pa avtor jasno in argumentirano ruši ukoreninjeno prepričanje o tisočletju slovenskega hlapčevstva in nesposobnosti za lastno pravotvorno življenje. Prepričljivo pokaže, da je po prenehanju plemenskih držav nesmiselno razmišljati samo o dvojici germansko-slovensko, vse pravne pojave na Slovenskem pa brez kritičnega vrednotenja uvrščati v romansko-germansko shemo. Samostojni, avtohtoni razvoj je lahko potekal zunaj takih kategorij. Avtor na podlagi mnogih primerov dokazuje, da so Slovenci v svoji zgodovini živeli bogato pravotvorno življenje.

Nenazadnje predstavlja knjiga tudi svojevrsten avtorjev testament, saj na mnogih mestih pove, katera vprašanja so še odprta in kaj bo treba še raziskati, da bo naša zgodovinska slika popolnejša.

Marko Kambič

Stane Granda, Jovo Grobovšek, Bojan Radovič, Peter Simič, Novo mesto.
Monografija. Novo mesto : Dolenjska založba, 1996. 271 strani.

Zakaj se ljudje ukvarjajo z zgodbami iz preteklosti? Nedvomno zato, ker se jim na tak ali drugačen način čutijo zavezani. Minulost nam vzbuja radovednost, nas fascinira, nas ne pusti ravnodušnih – to je bistvo. To je začetek. In potem: če o nečem pišeš in če nisi izrecno »proti«, si »za« (Paul Veyne). Brez intence nihče ne prikazuje »podob« (besednih, slikarskih, fotografskih itd.).

Ustvarjalec monografije o Novem mestu ni treba spraševati o namenih njihovega dela: da so s krajem, ki ga prikazujejo v besedi in sliki, povezani na najzlahtnejši način, dokazuje sleherni stran njihove knjige. Skrbnost in premišljenost, ki se ne izogibata čustvenega učinka (toda brez cenene sentimentalnosti), živopisana pestrost, ki ne izključuje slovesne resnosti (kakršna pritiče reprezentativni izdaji), iskristnost pogleda, ki oživlja monumentalnost – vse to so odlike, ki jih bralec ne more spregledati. Mesto in njegova preteklost postajata tekst. Veliki tekst. Imaginacija besed more poseči tudi tja, kamor roka ne more.

Teoretike zgodovinopisja (in še bolj literarne vede oz. kritičstva) v velikem svetu že kar nekaj časa zaposluje t. i. lingvistični obrat (nekak kopernikanski obrat našega konca stoletja in tisočletja): jezik omogoča spoznanje (je njegov pogoj in ne samo orodje), ne pa zunaj jezikovna dejanskost (kakor se je mislilo doslej; to naj bi bilo primerljivo s Kopernikovo ugotovitvijo, da se zemlja suče okoli sonca in ne obratno). Resničnost je pojem besedne ravni; le skrajno naivni ljudje – tako teorija – si še predstavljajo, da je tekst na življenje in smrt zvezan s kontekstom, se pravi z dejanskostjo, na katero se sklicuje (in ta